

НАРОДНА УКРАЇНСЬКА РАДА — CONSEIL NATIONAL UKRAINIEN

М. ШАПОВАЛ

ЗАСАДИ
ОРГАНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО
ВИЗВОЛЕННЯ

В-ВО „ВІЛЬНА СПІЛКА“

ПРАГА — 1929

9K ~~U~~ U 6116

A U 027924

(Randy)

ЗАСАДИ ОРІАНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО ВИЗВОЛЕННЯ.

Стверджені Секретаріатом
Н. У. Ради 5 липня 1929 року.

І. Суспільна диференціяція.

Природні потреби та фізична неоднаковість людських організмів, а також різні умови їх природнього оточення, нерівний його розподіл та історичні події витворили сучасне суспільство з його складним поділом суспільної праці, який в щоденній діяльності людей поглиблюється і ускладнюється, розчленовуючи суспільство на все більшу різноманітність скупчень і групувань. В цім процесі суспільної диференціяції (розгалуженні) нерівномірний розподіл землі, природніх дїбр та здобутків людської праці витворив розбіжність та протилежність інтересів різних скупчень, великі контрасти в їх матеріальному забезпеченні та духово-культурному розвитку, а з тих контрастів неминуче випливають різні форми боротьби та антагонізмів, які не можуть зникнути доти, доки не зникнуть, що їх породили їх причини та умови існування.

Скупини й гурти людські, що опанували землю, природні дїбра та велику частину продуктів суспільної праці, здобули через те неймовірну силу, а через цю силу здобули і владу над іншими скупинами й гуртами, підпорядкували їх під себе, скували їх нормами свого права, визискуючи їх працю і снагу собі на користь, а поневоленим на шкоду і занепад.

Сучасне суспільство є системою антагоністичних зв'язків і залежностей, через що й точиться боротьба між державами, націями, а внутрі їх між класами, професійними скупинами, партіями та ріжними ідеологічними гуртами. Боротьба точиться, бувши спонукана в одних випадках стремлінням до захоплення в неволю, до скріплення пануючого становища, а в других — до визволення з-під невільництва і залежності, до урівноваження шансів на життя і забезпечення. І боротьба ця, могутча й невпинна, іноді вибухає кривавими війнами між державами й народами та повстаннями й революціями внутрі народів, і точиться далі — то затихаючи, то напружено вибухаючи, але ніколи не припиняючись, бо не припиняється діяльність основних сил, що женуть

людей здобувати своє право на життя, можливості існування і використання свого природного оточення та продуктів своєї праці.

Окремі суспільства живуть і розвиваються в цій боротьбі, повільно поступаючи, ускладняючись, виростаючи в своїх здобутках, іноді руйнуючись, занепадаючи під ударами деструктивних сил, що розвиваються з непримиримо-суперечних інтересів і з соціальних контрастів, утворених збігом історичних обставин, загалом кажучи, — з характеру соціальної структури.

II. Структура суспільства на укр. землях.

Суспільство, що тепер живе на українських землях, не робить собою винятку з загальної картини вселюдського суспільства і перебуває тепер в стадії особливо напруженої і непримиримої боротьби, джерело котрої криється в соціальній його структурі, котра характеризується такими рисами:

а) На українських землях, площею більш 860.000 квад. кілометрів, живе тепер до 50 мільонів людей, з яких самих лише українців до 40 мільонів осіб, що знаходяться в стані повної соціальної неволи; ця неволя має свій вираз передовсім в тім, що укр. землі і населення поділено між чотирьма сусідніми чужонаціональними державами: С С С Р (колишня Росія), де площа укр. землі має 670.000 кв. клм. з населенням 37 міл. осіб. Польща, де є 150.000 кв. клм. української землі з населенням 8,5 міл. осіб. Румунія, де є 25.000 кв. клм. і 2.0 міл. осіб, і, нарешті, Чехословачина, де є 15.500 кв. клм. і 800.000 осіб, а разом: 860.500 кв. клм. і 48.3 міл. осіб.

б) Кількісне відношення національних груп на українських землях видно з цієї таблиці (в %):

	Україн.	Руські.	Жиди	Поляки	Німці	Чехи	Мадьяр	Румун	Інші
УССР 1926 р.	80.14	9.24	5.43	1.64	1.36	0.50	—	0.89	0.80
Передкавказзя (4 округи) 1926 р.	58.51	33.49	0.20	—	0.38	—	—	—	7.42
Сх. Галич. 1914 р. ..	63.50	—	12.30	23.10	0.90	—	—	—	0.20
Волинь 1921 р.	72.41	0.68	10.55	12.75	1.73	1.76	—	—	0.12
Холмщ. 1909 р.	51.76	0.02	15.10	29.90	—	—	—	—	3.22
Буков. 1914 р.	65.40	0.60	15.90	5.90	4.60	—	—	6.80	—
Бесараб. 1897 р.	41.00	7.80	10.50	—	7.60	—	—	20.30	11.60
Підкарпатська Русь 1921 р.	62.36	—	12.75	—	1.60	5.72	16.54	—	1.03

Українці скрізь на своїх землях творять ще й досі більшість, однаке історичними причинами обумовлено те, що на деяких землях, як Холмщина, Бесарабія, Кубанщина, Галичина, Буковина і Підкарпаття захоплені вже іншими націями остільки значно, що ці землі протягом де-якого часу могли-б стати здобичею інших націй агресивних в своєму наступі на Україну.

в) Той факт, що й тепер національні меншости займають пануюче становище, а корінна українська людність опинилась у підлеглости

ім, має своє пояснення в національному складі міст, що стоять на українських землях і прийняли свій сучасний характер протягом довгого поневолення України. Національний склад міст представляється так (в %):

	Міст.	Україн.	Руськ.	Жиди	Поляки	Німці	Чехи	Мадьяри	Вірмени	Інші
Кубань	18	32.20	49.90	0.90	—	0.90	—	—	7.20	8.90
УССР	176	47.39	25.10	22.77	1.84	0.64	0.07	—	0.18	2.41
Сх. Галичина ..	104	23.50	—	38.70	37.20	0.60	—	—	—	0.40
Волинь	31	24.84	2.99	59.12	12.02	0.45	0.35	—	—	0.23
Підкарпат. Русь	4	24.30	—	28.04	—	2.04	11.61	33.60	—	3.10

В інших укр. областях національний характер міст той-же самий, цеб-то, загально беручи, українці в містах є меншістю, іноді навіть дуже малою. Лише в колишній Харківщині, Полтавщині, Чернигівщині і Київщині в містах українці творять більшість, але загальний характер від того не змінюється, коли брати разом, як УССР, так і інші українські національні області.

По скільки міста, яко відірвані від прямого зв'язку з землею соціально агрегати, в цілому світі виконують керуючу роллю над селами, то й на Україні їм належить така ж роль, через що українські села знаходяться в повній залежності від міст. І що більше місто, то менший % українців у йому, то більше підпорядкування укр. сел не-українським містам на Україні. Національний характер сел в порівнанні з адміністративними центрами на Україні такий:

	% українців у містах		
	адмін. центр.	всі міста	на селах
м. Краснодар (Кубань)	33.5	32.20	66.59
м. Харків (УССР)	} 38.4	47.39	87.57
м. Київ (УССР)			
м. Катеринослав (УССР)			
м. Львів (Галичина)			
м. Луцьке (Волинь)	8.47	24.80	81.50
м. Чернівці (Буковина)	17.85	?	?
м. Ужгород (Підкарп. Русь)	13.06	24.30	66.43

Села виконують лише одну суспільну функцію — фізичною працею своїх мешканців ведуть сільське господарство (рільництво, скотарство, рибальство і т. п.) при низькому рівні техніки, міста-ж тимчасом організують і ведуть: публичну адміністрацію (державну, муніципальну, військову, церковну і т. п.), промисловість, торгівлю, фінанси, транспорт, комунікацію, науку, мистецтво, освіту і виховання суспільства, цеб-то найвищі своїм інтелектуальним змістом суспільні функції. А загалом міста: керують селами політично (державна влада, місцева, військова, поліційна, церковна) економічно (призначають ціни на всі вироби і продукти сільської праці, на фізичну працю селян, означають розмір простих і посередніх податків, стягають їх і вживають по своїх плянах і для своїх цілей і т. д.), культурно (організують і ведуть дослідчу науку, шкільництво, літературу, пресу, мистецтво і т. д.), цеб-то міста однобічно означають розмір

суспільних прав селянського люду, розмір його матеріального забезпечення, його культурний рівень і т. п.

Місто виконує над селом диктатуру політичну, економічну і культурну. Поскільки вся сукупність суспільного процесу вміщається в містах і селах, то з відносин міста й села внутрі і між собою складається весь характер суспільного життя на Україні. Диктатура міста над селом має метою всебічний визиск села з боку міста.

На Україні відносини між селом і містом є фактично відносинами між національними, поскільки пануючі в місті скупини є мовою і культурою чужі українському народові.

г) Панування над селом здійснюють ще групи поміщицькі, що монополюють володіють 40—50% української землі на праві приватної власности, а також пануючі державні уряди, що відчужують собі українську землю (в УССР 25% території, в інших областях відчужено ліси, води, підземні добра і частину землі державами).

В містах приватні власники, що володіють засобами продукції разом з купцями, банкирами і т. п. творять пануючі економічно верстви, що разом творять клас буржуазії, яка володіє знаряддями продукції, капіталами, і через те займає керуюче суспільне становище. Чужі скупини ідеологічні (релігійні, наукові, освітні, мистецькі, партійні і т. п.) складають з себе могутній апарат суспільного керовництва на послугах свої національної буржуазії, яка національно чужа українському народові.

Вся ріжноманітність суспільних звязків і відносин творить соціяльну систему, змістом котрої є розподіл суспільних сил на скупини (соціяльна структура суспільства).

Як показує аналіз соціяльної структури на Україні, основні соціяльні процеси там — політичний, економічний і культурний — одержують свій початок в діяльності мійських скупин, які й керують суспільством України. Україною керують чужонаціональні класові верстви — буржуазія, поміщичество, бюрократія та інтелігенція, які скупчені переважно в містах, творять там більшість і керують життям, працею і історичною долею українського народу.

Всякий звязок між людьми, оснований на пануванні і поневоленні, на керовництві і підпорядкуванні, словом — на залежності, є звязком соціяльним, тому відносини національні, коли їх змістом є культурна, економічна і політична залежність, є соціяльними, а національно-визвольна проблема є проблемою розриву соціяльного звязку між національностями і заміна звязку і залежності на простий контакт.

Вищенаведені дані вказують яскраво, що подавляюча більшість українського народу знаходиться в залежності політичній, економічній і культурній, то — національні відносини на Україні характеризуються загально, як соціяльне панування кількох націй над українським народом.

Ш. Соціяльна структура українського народу.

Українці, як лінгвістична група, як культурна єдність, представляють собою 40-мільйонне число, в склад якого входить 90% селян і 10% городян (міщан в соціологічному розумінні — жителів міста). Инакше цей поділ представляється так: 90% селян-хліборобів, 6—7% ремісників та пролетарів (промислових і мійських наймитів), 2—3% трудової інтелігенції, що-ж до буржуазії і поміщицтва, то цих верств, яко соціяльних, в складі української національності не ма, помимо кількох одиниць — цих слабих початків крамарства, промисловства, взагалі — соціяльного панства.

З культурного боку українська національність поділяється на — неписьменних (в УССР і на Кубані 58%, на Волині 82%, в Галичині, Буковині і Підкарпатті 65%) і письменних — загалом 40%, в тім числі людей з вищою освітою не більше $\frac{1}{4}$ %, що-ж до інших письменних, то це в подавляючій більшості лише пів-письменні чи люде з низчою освітою, з яких формується вища група укр. народности підпанків і полупанків (пів-інтелігенція) — наймитський персонал в чужих державних і приватних установах, приватних підприємствах службово-технічний персонал, що працює в містах на чужу соціяльну організацію, та дрібні підприємці.

Вищевказане вже дає зрозуміти, що політична організація українського народу дуже слаба — опріч дрібних інтелігентських і робітничо-селянських гуртків, ще нема помітних масових партій. По своїй соціяльній структурі українська народність є сукупністю сільської і мійських трудових груп, тому за принципом більшості, повинна називатися трудовою нацією.

Суспільний розподіл праці на Україні є виразно міжнаціональний, а не внутрі-національний, як то є у націй державних, що самі виконують всі суспільні функції, як в селі, так і в місті, як функції фізичної праці, так і духової. Національно-лінгвістичний розрив між селом і містом на Україні є основою міжнаціональної системи поділу праці. Тому що в складі української національності немає органів для одбування функцій публичної адміністрації, промислу, торгівлі, транспорту і комунікацій, науки, освіти і суспільного виховання, через те український народ є нацією соціяльно-неповною, нацією, що в суспільній будові на Україні займає низче місце трудового класу. Ціла національність, будучи підпорядкована, яко клас, є не повним суспільством, а лише його частиною — класом. Через те поняття української національної політики зливається з поняттям політики соціяльної, що обсягом і змістом своїх інтересів є інтересами трудового класу. Тому національна укр. проблема є соціяльною, а національна укр. політика логічно є і повинна по змісту бути лише політикою поневоленого і визискуваного класу аж до того часу, доки внутрі української нації витворюються інші суспільні класи, цебто коли сучасна соціяльна структура цілком

зміниться: тоді національну політику кожний український клас буде розуміти і вести по-своєму, відповідно своїм класово-економічним інтересам. Поскільки тепер українська нація складається майже цілком з поневолених і визискуваних класів селян і робітників, то й національна українська політика по змісту не може бути инакшою, як класовою селянсько-робітничою політикою.

Статистичні дані, наведені вище, непохитно вказують, що соціально-економічні відносини між селом і містом з одного боку, і внутрі міста — з другого, мають характер між-національної боротьби.

Ціж данні непохитно показують, що українська нація тепер перебуває в соціальному звязку (поневоленні) між двома головними державними націями — між росіянами і поляками.

В цілком подібному звязку між росіянами і поляками перебуває і білоруський народ.

Таким чином, два поневолені народи захоплені в російсько-польські кліщі, які розривають українців і білорусів на дві частини: більшу давить Росія, меншу — Польща. Російська і польська буржуазії фактом захоплення українських і білоруських міст установили лінію стичности Росії і Польщі, що проходить майже від Балтійського до Чорного моря.

Соціяльна залежність України і Білорусі від Росії і Польщі є східно-європейським соціяльним вузлом між націями: чотирьма територіяльними і однією екстериторіяльною (жидами). Жиди в цій системі звязаних антагоністично сил грають незвичайно важну роль: вони своєю поведінкою і соціяльною позицією об'єктивно рішають між-національну боротьбу в користь Росії і Польщі, а на шкоду Україні і Білорусі. Східно-європейський соціяльний вузол між націями — це найбільше тепер в Європі огнище будучих воєн і революцій. Соціяльний вузол такого характеру ніколи в історії не розв'язувався мирно, а завжди і виключно остаточна розв'язка була розрубкою.

Об'єктивно-історично також буде розрубаний, а не розв'язаний соціяльний вузол на Сході Європи.

Соціяльні вузли Україна має і з мад'ярами (Підкарпаття) і з румунами (Бесарабія і Буковина), Білорусь — з Литвою.

Соціяльно-національне огнище Східної Європи лежить на територіях України і Білорусі, де в ХХ ст. відбудуться величезні історичні події, як продукт своєрідної соціяльної структури.

IV. Ф о р м и в и з и с к у і п о н е в о л е н н я у к р . н а р о д у .

Вищевказаний характер соціяльної структури з залізно-логічною неминучістю тягне за собою такі форми визиску українського народу, поневоленого чужими народами:

1. В и з и с к п р а ц і — селянсько-робітнича трудова укр. нація працює на тих, хто володіє нетрудовою землею — на чужих поміщиків; на тих, хто володіє засобами продукції — на чужих багатирів — п р о м и с л о в ц і в; на тих, хто веде торгівлю,

керує фінансами, кредитом, засобами комунікації і транспорту — на дуків: купців, банкирів, взагалі капіталістів; на тих, хто керує державою, містами — на державні апарати, бюрократів, військо, поліцію і т. д.; на тих, хто організує і веде в містах науку, школу, просвіту, виховання, пресу, літературу, мистецтво і т. д.; — на чужу інтелігенцію. З цієї праці не лише живуть згадані скупини, але й збирають (акумулюють) капітал, який, будучи витвором з праці українського народу, є разом тим в руках чужо-національної держави і міста засобом соціального поневолення укр. народу і засобом соціального скріплення його гнобителів.

Панування на Західно-укр. землях приватно-капіталістичного устрою, а в УССР і на Кубані — державно-капіталістичного, — ріжниця не робить, бо і в тім і в другім випадку результати для укр. народу однакові: капітал з укр. праці акумулюється в чужих руках, а не українських, і служить не для розвитку укр. народу, а для скріплення його гнобителів.

2. Визиск крові — це податок живими людьми, який дає укр. народ чужій, над ним пануючій державі, в формі гарматного мяса, яке держава пануючої нації вживає на свої цілі — на війни, захистні і зачіпні, на завоювання і поневолення чужих народів і, головним чином, на тримання в покорі тієї ж нації, що дає своєму гнобителеві вояків.

Український народ заплатив протягом свого поневолення такий високий «податок крові», що цим прислужився нечуваному розвиткові руської державности, яка тепер своєю величиною загрожує розчавити Україну.

3. Визиск духової енергії укр. народу відбувається шляхом денационалізації, яка розрослась до таких розмірів, що довела народ до чисто-селянської неписьменної національності, убогої і духово-обезбровної з кожного погляду. Сотні тисяч інтелігентів-українців віддали свій талант, енергію і сили на служення культурі пануючого народу, а свій народ залишився у вражаючих злиднях і темноті.

4. Колонізація укр. території представниками пануючих націй довела до того стану суспільної структури, який є фатальним для всієї української нації: до утворення міжнаціональної системи суспільного поділу праці. Національний контраст села і міста — це є історичним продуктом безупинної і насильної колонізації України.

5. Конфіскація землі і природних дібр — Україна була і є для чужих націй полем утворення їх поміщицтва і буржуазії, як пануючих соціальних скупин. Разом з тим це стало навіть біологічною загрозою для існування і всієї будучини українського народу.

Вказані п'ять основних форм визиску пануючі нації забезпечують і здійснюють при допомозі своєї державної організації, отже шляхом політичного примусу і на-

сильства, підпертого ще певними методами пропаганди свого панування (шляхом виховання, преси, науки, мистецтва, релігії і т. д.).

Вказані п'ять форм визиску поневоленних народів практикувалися і практикуються в цілому світі, тому їх слід уважати за логічні категорії національного поневолення взагалі, які здійснюються скрізь і завжди відносно націй недержавних. Ці логічні категорії національної неволі являються змістом вивершеної колоніальної політики.

Тому Україна в цілому і в частинах є колонією, до того-ж поділеною між чотирьма державами. Поскілки колоніальна політика є неминучим витвором капіталізму, то капіталізм є тією системою, в якій укр. народ поневолено, а тому його визволення логічно звязане з боротьбою проти капіталізму і всіх тих груп, що його захищають.

З другого боку — боротьба укр. народу за національне визволення логічно є боротьбою проти капіталізму, яко соціальної системи, і проти буржуазії, яко творця і захистника цієї системи. В цій боротьбі натуральним союзником укр. народу буде той, хто бореться проти капіталізму, і натуральним ворогом той, хто захищає капіталізм. Цей висновок випливає логічно з усього характеру соціальної неволі укр. народу, а тому усвідомлення цих істин, цих аксіом українського відродження є передумовою для установаження правильної національної політики, передумовою її реальності і її успіху.

Усунення ж колоніального соціального режиму на Україні є метою і змістом українського національно-визвольного руху. Все вищевказане знову свідчить, що українська національна справа є проблемою соціальною.

V. Завдання повного національного визволення українського народу.

Поневолена нація не може мати іншої мети, як добитись повного визволення від тих соціальних утисків, що перешкоджають їй вільно жити і розвиватись поруч інших вільних народів.

Повне визволення поневоленої нації означає:

1. В області культурній — поневолена нація добивається такого знання і уміння, щоб могла вільно організувати свою свідомість і вести виховання своїх молодих поколінь та задовольняти своєю працею духові потреби, які усвідомило населення.

Коли цього нема, то поневолена нація задовольняє значну частину своїх культурних потреб з культурних джерел пануючого народу, а тому і, привязана до його соціально-культурно, опиняється в повній залежності від його, цеб-то примусово підлягає впливам ідеологічним, правовим, релігійним, мистецьким, і психічно-господарським, формуючи себе інтелектуально і емоціонально на чужий зразок, стаючи відбитком чужого культурного типу.

При цім культурний тип поневоленої нації набирає собі більше чи менше рис нації пануючої, а це має звичайно такий політичний наслідок: поневолена нація не уявляє і не усвідомляє собі своєї відрубности, не відчуває емоції неможливості співжиття з пануючою нацією, не усвідомляє суперечности інтересів, а через те і не розвиває політичної активности, губить всяку відпорність супроти наступу визискувачів.

Свідомість поневоленої нації в цім стані є неповною, а тому й політична програма обмежена. При обмеженому, неповному уявленні суспільної дійсности поневолена нація жити по своїй волі, означати самостійно свою життєву мету і шляхи до неї не може. Не маючи своєї життєвої філософії, не будучи самостійним окремим культурним типом, а будучи лише варіантом типу свого зверхника, така нація не може усвідомити і поставити ідеалу своєї державности. Переживання ідеологій, спільних з ідеологіями нації-пана, стає непереможною перешкодою для політичної емансипації.

Коли окремі її високо-розвинуті одиниці доходять до витворення широко-аргументованих ідеологій і ясно означених державних цілей, то все таки ці ідеології і цілі не стають масовими, бо не можуть увійти в почуття недорозвинутих людей. Піонери, творці великих концепцій, живучи в осередку пів-свідомої нації, не матимуть надій на придбання прихильности мас без широкої попередньої культурної підготовки, а через те у всіх народів, скрізь і завжди, гарячкова культурна праця піонерів попереджувала політичну організацію і була умовою для створення політичної свідомости в масах, а праця піонерів була нічим иным, лише поширюванням своєї культурної індивідуальности на своє суспільне оточення, творенням власне такого оточення все з більшим радіусом і обсягом.

Культурна праця є передумовою не лише національного визволення, але й передумовою політичної та економічної свідомости. Історично так було у всіх національностей, що боролись і борються за своє визволення.

Патос культурного будівництва у поневолених націй є добою високого романтичного одушевлення, прекрасних моральних подвигів, незвичайних культурних досягнень.

2. В області економічній повне національне визволення означає, що українська національність мусить вийти з соціально-економічної залежности від чужих національних груп і перейти з ними лише у відносини співробітництва і контакту, коли замість визиску чужі групи муситимуть вступати з українцями лише в обмін цінностями на основі їх еквівалентности. Конкретно перед українським народом стоять завдання: а) організувати свій промисел, щоб продуктами індустрії задовольняти всі свої потреби і тим звільнитись з залежности від промислу націй пануючих;

б) створити свою систему обміну і кредиту, щоб звільнитись від залежности і визиску од чужих капіталістів;

в) створити свою державну систему на українських землях, щоб повернути ці забрані землі з їх природними добрими, щоб опа-

нувати основні засоби суспільного звязку — транспорт і комунікацію, щоб звільнитись від державно-фінансового визиску, утворити свій бюджет, перебрати політику цін в свої руки, банки, біржі, грошеву систему;

г) усунути чужі державні системи з української території, щоб одрізані українські землі включити в склад соборної України і тим дати змогу їх населенню вступити у вільну економічну взаємочинність внутрі цілої своєї нації.

Економічне усамостійнення поневоленої нації, як видно з попереднього, вимагає двох передумов: 1) власного господарського будівництва і 2) політичної революції, яка б перевела переміщення майна, земель, капіталів з власности пануючих націй на власність нації поневоленої і лише з того часу, коли таке переміщення станеться і скріпиться, можна казати, що національно-економічне поневолення скасовано.

Логічно національно-економічне визволення означає великий соціально-економічний переворот, сполучений разом з соціально-політичним, цеб-то соціальною революцією.

Як видно з попереднього, одним лише шляхом економічного будівництва поневолена нація в чужій державі ніколи не зможе досягти економічного визволення: скільки б не було зроблено і досягнуто, а все таки у чужої держави залишаться могуті засоби визиску поневоленої нації: державно-бюджетний визиск, політика цін, політика митна і транспортний тариф, грошевий апарат, державний кредит і т. д. і т. д. Значить, шлях будівництва хоч і є конечно-потрібний, але до кінцевої мети він сам не доведе, бо туди може довести лише визвольна революція. Шлях будівництва економічного в умовах капіталізму звязаний в своїх наслідках з витворенням національної буржуазії, яка хоче перейняти від чужої буржуазії функції визискування трудових мас на себе. Тому для повного визволення селян і робітників, а це 96—97% нашої нації, нема иншого шляху, як кооперативно-господарське будівництво та соціальна революція, цеб-то трудова нація може творити лише трудове суспільство. Поневолена трудова нація не може собі поставити ідеалом визволення те, щоб визволитись лише від буржуазії чужої, а натомість піти в неволю буржуазії своєї: такого ідеалу не можуть поставити собі трудові маси, тому що він глибоко суперечить їх інтересам.

3. Повне національно-політичне визволення означає: відокремлення українського народу від чужих держав, а натомість створення своєї суверенної незалежної республіки в етнографічних межах.

Ніякі инші проміжні форми державности — федерація і конфедерація, тим менше автономія — не дають гарантії повного національного визволення.

Приймаючи на увагу вищесказане і розподіляючи нації (у Європі) за характером соціальної структури, ми можемо установити слідуючі різниці в національних проблемах народів:

1) Державна, структурно-повна нація (напр., німці, французи, росіяни, поляки і инш.) нормально стремиться лише до скріплення свого становища і розвитку.

2) Державна, структурно-неповна нація (напр. Англія, у якої лише 8% населення працює біля землі), стремиться невпинно до придбання засобів харчування (аграрного доповнення) або шляхом обміну промислових продуктів на харчові і на сировину для промислу в по-за державному аграрному світі, або шляхом колоніально-імперіялістичної політики.

3. Недержавна, структурно-неповна, але соціально-пануюча нація (як жидаи), стремиться затримати своє соціально-пануюче становище і невтримно вливається в міста.

4. Недержавна, але структурно-повна нація (напр., недавно Польща, Фінляндія, Чехословакія), стремиться до державної незалежності, тому її «національна справа» є лише проблемою здобуття влади, але не проблемою економічного і культурного визволення.

5. Недержавна, структурно-неповна і соціально-поневолена (політично, економічно і культурно) нація, завжди в такому стані селянська, стремиться до політичного, економічного і культурного визволення (унезалежнення), маючи перед собою попереду до рішення проблему соціального будівництва, яке має завершитись остаточно політичною революцією, коли вже економічна і культурна емансипація завершиться, або соціальною революцією, коли поневолена нація захоче скинути з себе соціальне панування чужої національної меншости.

Таким чином «національна справа», як суспільне явище, має принаймні 5 основних форм, а тому змішування різних національних проблем в одному понятті «національної справи» є показчиком або нерозуміння дійсної суті національного питання або свідомого заплутування його.

Українська національна справа по змісту різко одріжняється, напр. од жидівської, відріжнялась недавно різко від польської, фінляндської, чеської, одріжняється різко від мадярської (на Підкарпатті), від німецької і жидівської (в Польщі), від німецької (в ЧСР, Югославії, Румунії).

Українська національна справа по своєму характеру є однакова, напр. з білоруською і взагалі з усіма справами колоніальних, соціально-поневолених націй, випханих з міста в село.

Через те щира, нештучна солідарність українців можлива лише з тими націями, національна справа котрих є подібною до української.

Висновок з усього раніше сказаного:

Історичною задачею українського народу є —

а) усунення культурного розриву між селом і містом, що може мислитись лише, як українізація міст на укр. території, а пануючі нації ставлячи подібну-ж задачу (усунення культурного розриву між селом і містом), силкуються досягти

свої мети шляхом денационалізації укр. народу в селі і передо-
всім — у місті;

б) усунення соціального вузла, в якому зав'язано Україну між Росією і Польщею; по аналогії така ж задача стоїть і перед Білорусією, через що українці і білоруси історично мусять виступати солідарно;

в) рішення цих задач не може бути досягнуто без напруженого попереднього культурно-господарського будівництва і логічно та історично неминучої згодом революції з метою утворення своєї держави в межах своїх територій.

VI. Державна українська мета.

Державною формою, в якій український народ зможе здійснити своє повне культурне, господарське і політичне визволення, є самостійна держава.

Федеративна форма сполучення України з однією з сусідніх держав мала б такі невігоди:

1) При системі приватного капіталізму (напр. в Польщі): Україна була б підпорядкована безпосередньо єдиному центральному урядові, організованому переважно з польських представників на основі єдиної конституції, котра забезпечувала б можливість центральному урядові розпоряджатись українською територією, колонізувати її, мобілізувати українців до єдиної (польської) армії, керувати єдиною валютною системою, вести самостійно всі справи промислу, торгівлі, фінансів, транспорту, комунікацій, а також міжнародню політику, вищу культурну політику, а через те:

а) на українських землях не було б похитнуте становище чужої буржуазії, що захопила міста і з їх керує селами, цеб-то українською нацією;

б) культурна залежність укр. народу від чужого була-б майже не похитнута, вироблення окремого україн. національно-культурного типу було б неможливе, чому й свідомість поневоленої нації з кожного погляду (політичного, економічного, культурного) була-б неповною;

в) політичне керівництво належало б чужому народові, а через те все вище згадані п'ять форм визиску й неволі були б не похитнуті і навіть не змякшені.

Значить, соціальний вузол не був-би розв'язаний, а це значить, що український народ був-би і далі в неволі.

2) При системі державного капіталізму (прим. ССРСР): Україна б була так само, як є тепер в ССРСР, під політичним керівництвом федерального уряду, який по закону більшості був-би майже виключно руським; «податок крові» вносився б так, як вноситься й тепер; економічне керівництво і визиск продовжувались би: державно-податкова система, єдина валюта, завідування територією, природними багатствами, промисловістю, торгівлею, портами, ведення політики цін і т. д. — все це ставить і поставить Україну в повну економічну залежність від

Москви, не касує ні однієї форми визиску й поневолення, навіть денаціоналізація під впливом необмеженої пропаганди продовжувалась би.

Коли-б в ССРСР стався переворот і віднова приватно-капіталістичного устрою, то в цім випадку федерація України з Росією на практиці означала б федерацію руської буржуазії, яка живе на Україні, з руською буржуазією в Росії, цеб-то було фактично підсилення руської буржуазії і ще більше закріпощення українського народу.

Отже і тут те саме: соціяльний вузол не був-би розв'язаний і український народ і надалі перебував-би в неволі.

3) При конфедерації об'єднуються держави не на основі конституції, а на основі договору, в якому означаються ті конкретні справи, ведення яких передається центральному урядові. Центральний уряд хоч і не має безпосереднього відношення до населення окремих конфедерованих держав, одначе фактичний його вплив може йти дуже далеко тому, що він: а) буде складатись з народу політично більш вишколеного і вимуштрованого (прим. руського чи польського);

б) на українських землях соціяльно панує чужа буржуазія, що сконцентрована в містах і з їх фактично панує над селом, цеб-то над українською нацією.

Значить і при конфедерації соціяльний вузол був-би не розв'язаний.

Соціяльна структура України фатально передумовлює повне панування чужих націй на Україні при всіх формах державного сполучення з метрополіями, даючи в руки центральних урядів таку могутчу зброю, як чужонаціональні міста на Україні, через які всякий уряд з метрополії здійснить свою диктатуру в колонії.

4) Федерація є корисною формою лише для внутрішньої організації самостійної нації, як це показують приклади Сполучених Американських Держав, Німеччини і Австрії, коли федерація є щасливою формою ослаблення централізації без ослаблення народу і держави, коли федерація дає незвичайну ініціативу і свободу місцевим силам для всебічного розвитку.

Так само федерація чи конфедерація є корисною формою державного співжиття малих народів, однаково рівних по своїй політичній і матеріяльній культурі і соціяльному розвитку та при тім, коли така федеративна одиниця не представляє собою ласого шматка для сусідніх держав. Таким прикладом федеративного співжиття є гірська Швейцарія, де живуть федеративно шматки трьох великих націй — французької, німецької та італійської під моральною охороною трьох сусідніх держав — Франції, Німеччини та Італії. Одначе головною умовою того співжиття є — однаковий культурний рівень розвитку згаданих народів і однакова соціяльна структура їх, коли між ними панують відносини не соціяльної залежності, а лише простий контакт і співробітництво. Цілком инакше

було б, коли б у федерацію вступила метрополія і колонія, причім і в метрополії і в колонії соціально панує одна нація: в цім випадку не було б жадної федерації двох народів, а лише федеративна організація буржуазії однієї і то пануючої нації. Федеративна організація однонаціональної буржуазії збільшує агресивну силу лише тієї буржуазії, як і всяка децентралізаційна організація єдиної держави, але за те навіть релятивно ослаблює поневолену націю.

Красвий український уряд у федеративній Росії грав би жалюгідну роль: він був би лише передаточним механізмом волі Москви на місця — це раз, і діяв би лише під контролем і в інтересах місцевої руської буржуазії — два; завідував би справами лише санітарії, дрібно-господарськими, дрібно-культурними і релігійними, а все головне робилось би де инде: в Москві кувалась би політика панування над Україною, на Україні руська буржуазія здійснювала б всі форми визиску, а красвий український уряд виконував би волю панів і санкціонував би їх здирство і насильство.

Соціально-поневолена неповна нація, будучи страшними ланцюгами соціально прикута до чужої буржуазії, не може ні з ким федеруватись, бо федерація передполагає союз рівних, вільних і однаково культурних. З другого боку соціально-поневолена неповна нація не заінтересована, щоб її край був федеративно привязаний до метрополії, а навпаки: заінтересована в розриві соціального вузла з метрополією, щоб мати змогу в самостійній своїй державі засобами політичної сили усунути чужу буржуазію з її командного становища. Через те український народ абсолютно заінтересований в самостійності, тоді як руська буржуазія і взагалі шовіністи люто орудують проти самостійности України, справедливо передбачаючи цілковитий крах свого панування на Україні і за всяку ціну бажаючи зберегти соціальний вузол. Тим більше, що й свіжий історичний приклад наочно показує її долю. Австро-Угорщина, в якій всевладно панувала німецька буржуазія, розпалась під ударами воєнної катастрофи, а це розפורшило німецьку буржуазію на кілька частин ізольованих націон. меншостей — в Угорщині, Польщі, ЧСР, Югославії (Хорватія), Румунії (Трансильванія) і нарешті — мала Австрія. Розчленування єдиної німецької буржуазії по самостійних державах обернуло її політичну силу в нуль; вона стала в кожній з тих держав нац. меншістю, яка тепер лише клопочеться, та і то не дуже успішно, про свої права перед Лігою Націй.

Російська буржуазія, розділена по самостійних національних державах, мусітиме зійти на роль нац. меншостей — це неминуче, і це так її хвилює.

Навіть соціалісти російські, за винятком невеликих скупин, рішучо стоять за федерацію, свідомо чи несвідомо допомагають своїй буржуазії зберегти пануюче становище по національних областях — на Україні, Білорусі, Кавказі і т. д. Гасло федерації в цім випадку є гаслом збереження соціального вузла, цебто гаслом очевидно не соціалістичним, а тому проповідь

федерації є навіть не дуже замаскованою формою пропаганди панування руської буржуазії над поневоленими націями — отже це є гасло колоніально-імперіялістичної політики.

Характерно, що соціялісти пануючих націй цілком навіть не говорять про федерацію їхніх держав з сусідніми іншими державами: про це не говорять ані руські, ані польські соціялісти, ані французькі, ані німецькі, ані чеські, ані австрійські і взагалі ніякі соціялісти пануючих націй — фіктивних «вигід» федерації для своїх народів вони не бажать, але за те з підкресленим «фанатизмом» пропагують федерацію України з Росією і навіть деякі з їх загрожують зброєю українському народові, на випадок він не піде на псевдо-соціялістичний обман.

Українська демократія розуміє інтереси свого народу лише так, як говорить їй логіка соціяльних фактів: повне визволення України можливе лише при умові розриву соціяльного вузла і відірвання укр. народу від сусідніх держав і утворення своєї самостійної, незалежної, демократичної трудової республіки.

5. Внутрішній устрій самостійної української республіки в інтересах скоршої ліквідації всіх пережитків національної неволі і для забезпечення максимальної ініціативи населення, повинен бути федеративним, з тим щоб кожна частина України, що має відмінні географічні предпосилки для господарської своєрідності, мусить творити федеративну одиницю Української Республіки.

6. Самостійність і незалежність Української Республіки не може ототожнюватися з абсолютною ізоляцією — раз, і не виключає різних форм порозуміння і співпраці з сусідніми народами — два, але ці форми порозуміння і звязку можуть бути установлені лише вільною волею самостійної України на основі договорів про вільні союзи, в яких не може бути допущена ніяка форма центральних органів управління і сполучення воєнних сил.

Українська демократія не виключає таких форм порозуміння з усіма сусідніми народами, вбачаючи в порозуміннях і співпраці взаємну гарантію їх самостійності і рівноправності. В першу чергу самостійна Україна пішлаб на щире порозуміння з тими сусідніми державами, які б згодились звільнити українські землі і сприяти утворенню самостійної соборної Української Республіки. Українська демократія чужого не хоче, ні над ким панувати не збирається, а лише буде боротись всіма доступними їй засобами за здійснення укр. народом своєї мети, установленної ще Драгомановим: жити по своїй волі на своїй землі.

VII. Проблематика українського визволення.

Правильна постановка української проблеми вимагає вказівки не лише на головну мету, а й указівки на важніщі проблеми, без вирішення яких неможливе вирішення і переведення в життя головної мети.

Ми вважаємо, що визвольна програма українського народу

мусить мати в собі теоретичне вирішення і план здійснення сліду-
чих проблем:

1. Проблема розмноження укр. народу ви-
магає вироблення системи засобів для забезпечення природнього
приросту населення. З цим тісно звязана проблема території, вну-
трішньої колонізації, еміграції і ин.

2. Проблема національної культури вклю-
чає в себе організацію свідомости шляхом науки, з окрема органі-
зацію соціально-політичної і національної свідомости; органі-
зацію виховання молодих поколінь, організацію громадської думки
і т. д.

3. Проблема господарського будівництва
вимагає наукового плану для організації суспільного поділу праці,
потрібного укр. народові в цілях визволення, а також план органі-
зації промислу, торгівлі, фінансів, кооперації і т. п., з окрема план
боротьби з господарством пануючих націй.

4. Проблема суспільно-політичного будів-
ництва охоплює завдання організації села, українзації і реор-
ганізації міста, утворення партій, установлення методів боротьби
і ин.

5. Проблема національних меншостей, цеб-
то проблема включення нац. меншостей в систему укр. суспільного
і державного будівництва, а зокрема план усунення пануючих
класів-націй з командних висот.

6. Проблема соборности вимагає рішення про спо-
соби включення українського населення різних заборів в одну
національну систему співпраці і культурних переживань, а також
план включення одірваних земель в соборну українську державу.

7. Проблема політично-національної ре-
волюції і соціальної реорганізації суспільства на Україні
в звязку з поваленням большевизму — ця основна проблема виз-
вольної політики вимагає створення політичної ідеології революції.

8. Проблема міжнароднього признання і
співпраці вимагає вирішення напрямку, змісту, форм і за-
собів міжнародньої пропаганди укр. справи.

9. Проблема проводу і керовництва національним
визвольним рухом вимагає визначення засад і форм організації
національної політики.

Вияснення і вирішення вказаних проблем є передумовою не
лише для ведення критики пануючих режимів, але й для ведення
реальної визвольної політики. Хто не уяснить собі до кінця вка-
заних проблем, той не то що не зможе керувати визвольним ру-
хом, але навіть свідомо приймати участь в йому.

Знання проблематики українського руху є обовязковим для
свідомого громадського діяча, котрий хоче належно розуміти на-
ціональну справу і активно служити їй.

VIII. Шляхи визволення і засади тактики.

Визвольний процес українського народу логічно включає в себе такі моменти:

1. Означення осередку руху.

Меншість може відокремитись від більшості. Це історично не раз бувало, але це можливе лише при певних умовах, коли більшість під впливом певних чинників «розкладається» (при війнах, революціях, економ. кризах). ССРСР є сучасною формою існування Росії, в якій панує руська нація. Це панування починалося звичайно з насильного озброєного захвату (політично-мілітарного насильства), але протягом довшого часу оберталось у складне соціяльне панування, здобуте шляхом захоплення міст на чужих територіях, колонізації, деформації місцевої соціяльної структури, денаціоналізації і т. п. На цей час відношення національних чисел між українцями і руськими таке: (1926 р.)

	в УССР.		в ССРСР		
росіян	2677,2 тис. —	9,2%	77760,1 тис.	52,9%	(за мовою 57,3%)
українців	23218,9 ,, —	80,1%	31194,8 ,, —	21,2%	
інших	3123,6 ,, —	10,7%	38034,6 ,, —	25,9%	
	29019,7 тис. — 100,0%		146989,5 тис. — 100,0%		

В Польщі відношення трохи інше: 21% українців, 12% жидів, 8% білорусів, 7% німців й 1% інших стоять проти 51% поляків. В Румунії українці творять не більше 6%, в Чехословаччині 3,5—4%. Таким чином більш-менш релятивно значною силою українці є в ССРСР і в Польщі, а в Румунії і ЧСР вони є маленькою величиною.

Національна структура міст найбільш сприятлива для українців в УССР, де є ще кілька моментів більшої сприятливості, що виникла в наслідок революції ($\frac{3}{4}$ земель в руках селян, знищення класи поміщиків, зруйнування церкви, пропаганда проти капіталізації). Тому натуральним осередком українського руху повинна бути визнана **Д н і п р я н щ и н а**.

Натурально через те національно-визвольна політика українського народу повинна бути вибудована так, щоб **н а й ш в и д ч е** визволилась Дніпрянщина, стала самостійною і обернулась у гравітаційний осередок української нації, в центр її соборницьких стремлінь.

Бесарабія і Галицько-волинсько-холмсько-поліська область можуть прилучитись до Дніпрянщини в першу чергу, що-ж до Буковини і Підкарпаття, то їх доля залежитиме від долі передніх перед ними географічних смуг.

2. Розвиток внутрішньої соціяльної сили укр. народу. Суспільна реконструкція поневоленої соціяльно-неповної нації є процес складний і довгий, що розгортається в такій послідовності:

а) організується передовсім **с в і д о м і с т ь** поневоленої нації через родину, школу, науку, суспільне виховання і громадське

будівництво в селі і місті, чим поступенно досягається незалежність культурна, яка проте, виростає не зразу, а в міру збільшення культурно-матеріальних засобів і економічної диференціяції національного населення, перехід його в міста, захоплення промислу торгівлі, скупчення фінансового капіталу і т. д.

б) організується національне господарство, цеб-то поступенно розгортається промислове виробництво, торгівля, фінанси і д. т., організується задоволення всіх потреб української нації її власною працею, власною організацією, на чім виростає незалежнення економічне; культурне і економічне незалежнення хоч би як воно було значне, все ж таки воно буде не повне, доки в руках пануючої нації є такий могутий апарат культурного, господарського і політичного впливу, як державна влада, тому рівнобіжно з культурним і економічним зростом поневолена нація

в) організує свої політичні сили і ними обороняє свої культурні та господарські позиції; ці політичні сили — партії; численість, сила, якість, активність і вплив партій залежить від багатьох умов, а в першу чергу від культурного і господарського процесів, тому передумовою для створення дужих партій є інтенсивне, напружене до вищої міри культурне і господарське будівництво. В склад політичних сил, розуміється, мусять входити і фізичні сили, здатні у відповідний час стати до активної боротьби.

Процес політичного незалежнення має два періоди: доба витворювання партій, яка тягнеться доти, доки не буде організовано в їх що-найменше 10% дорослого населення, і друга доба — доба політичного перевороту, цеб-то діяльності фізично-боєвих сил і державної кристалізації нації.

Досвід показав, що така внутрішня організація поневоленої нації буде доти неможлива, доки пануюча нація не житиме більш демократично, бо тільки режим демократії уможлиблює хоч би відносну волю рухів, тому поневолені нації кровно-заінтересовані в підтримці тих сил держави, які борються за демократію.

Вся публічна і наукова пропаганда цієї ідеї Драгомановим блискуче підтвердилась всім розвитком народів за останні 50 років, тому вона набрала значіння політичної аксіоми.

3. Вплив зовнішніх сил на процес визволення.

Коли якась зовнішня державна сила вступає в озброєний конфлікт з державою-паном, тоді ця зовнішня сила старається використати всі опозиційні і революційні сили держави-пана (політичні, національні, класові, навіть релігійні), притягти їх на свій бік або принаймні інтенсіфікувати їх внутрішню деструктивну роботу для підриву держави-пана. В цім випадку зовнішня озброєна сила кидає гасла «визволення» поневолених націй, але ніколи це «визволення» не вважає вона за мету, лише за засіб до ослаблення держави-пана шляхом її ослаблення з середини, зменшення

території і ин. Так робили європейські держави з Туреччиною, Австро-Угорщиною, Німеччиною, Болгарією.

Очевидно, так може статись лише при умові, коли поневолені нації виявляють певну активність, мають децю матеріяльних сил і здібні грати роль хоч і не великої, але все-таки сили; коли їх свідомість вже досить висока, а організація досить міцна, цеб-то коли поневолена нація пройшла вже значний шлях свого культурного, господарського і політичного будівництва та боротьби і споуряризувала свою визвольну справу; в противнім разі на етнографічну масу ніхто не орієнтується і навіть не бажає використовувати шляхом порозуміння.

«Етнографічні маси» ніколи не бувають субектом політичної боротьби і гри, а лише обектом захвату. Зовнішно-інтервенційна сила иноді деклярує бажання «допомогти» поневоленій етнографічній масі визволитись, але це робиться з єдиною метою — щоб захопити таку націю та ще за її моральною згодою, як колонію.

Війни між державами часто виникають із-за бажання «визволити» такі примітивні нації, з метою обернення їх в колонії. Постійний антагонізм Росії і Польщі носив і носить іменно характер такої боротьби за Україну і Білорусь.

Як боротьба держав за опанування якоїсь слабшої нації, так і змагання цієї останньої по своїй політичній природі несе в собі абсолютну гетерогенію цілей: діяльність основних трьох сил (держава-інтервент, держава-пан і поневолена нація) по суті є політично-непримиримою і суперечною в основі. Перевага однієї з цих сил залежить виключно від її соціальної організації, рівня культурности, обсягу економічних надбань і воєнної та дипломатично-політичної техніки. На результат боротьби може вплинути втручання нової одиниці або той чи инший поворот в міжнародній ситуації чи революційний катаклізм.

Коли поневолена нація перебуває ще «в селі», то вона в боротьбі міжнародних сил (коли навіть боротьба йде із-за неї) є елементом пасивним, чинником без значіння, обектом, а не субектом політики. Всякі міжнародні «комбінації» представників соціально-неповної поневоленої нації є безплідні, доки ця нація не проробить значної внутрішньо-організаційної праці і не створить певної сили. Одначе визвольна боротьба і її закінчення в політичному перевороті при сучасній техніці політичного гніту не має особливих виглядів в мирний час: повстання слабоозброєних меншостей легко притлумлюються. Лише зовнішня війна, внутрішня революція та поважна економічна криза в лоні пануючої нації є сприятливим моментом для повстання і визволення поневоленої нації, одначе при слабому соціальному розвитку цієї останньої вона може не виграти своєї справи, як це й трапилось з Україною в часі Великої Революції: такі нагоди рідко бувають в історії, але й її Україна, неписьменна, сільська і неорганізована, не використала. Цей великий досвід хай навчить українців мислити політично по-инакшому, ніж вони це робили в часі великої катастрофи всіх надій.

Маючи на увазі велику силу пануючих класово-національних

скупин і верств на українських землях, знаючи, що проти українського народу в усіх 4-х заборах стоять чисельно і соціально значно переважаючі пануючі сили державних народів руського, польського, румунського і чеського, а також соціально-пануючі недержавні групи (жиди, а на Підкарпатті й мадяри), українська революційна демократія мусить вибрати доцільну тактику, що диктується обставинами нашої історичної доби:

а) Солідаризація з іншими поневоленими народами, які змагаються за визволення, мусить бути засадничим принципом організації сил проти пануючих класів національних груп; успішна боротьба в СРСР проти централізму і деспотизму Москви не мислима без порозуміння українців з білорусами, вірменами, грузинами, горцями, татарами, узбеками, таджиками, киргізами, калмиками, башкирами, різними монгольськими народами, козаками і т. д.

б) солідаризація з трудовими верствами державно-пануючих народів — руського, польського, румунського, чеського, а також з трудовими групами недержавних соціально-пануючих народів (жидами і мадярами) є також передумовою успішної боротьби, як за збільшення прав, так і за остаточне визволення поневолених.

в) Українська реакційна інтелігенція якраз орудує проти всякої солідаризації з трудовими групами інших народів з мотивів не національних, а класових, бо змагаючись до утворення буржуазної України, нічого корисного не може запропонувати як трудовим масам українським, так і неукраїнським, — ось через що вона шукає порозуміння з зовнішніми міжнародними силами, злигавшись до того ж з польською шляхтою, та мріє про інтервенцію. Так само і «словесно-ліва», а справді безпрограмова балаканина національно-несвідомих полупанків, витворених по типу пануючої нації, є показником того, що люде не вірять в сили свого народу, не організують їх, а лише вихваляють чужий багнет червоний від крові поневоленого народу.

Українська поступова і революційна демократія цілком одкидає цю тактику буржуазної чи «червоної» інтервенції, здаючи собі справу з фатальних її наслідків для визволення України, а натомість пропонує тактику порозуміння з поневоленими народами взагалі і з трудовими верствами державно- чи соціально-пануючих народів, щоб планомірним наступом на широкому фронті ослаблювати пануючі державні центри, а натомість скріплювати позиції поневолених народів і класів.

г) Очевидно, зріст успішної боротьби не можливий без напруженого культурного і господарського будівництва та політично-організаційної праці всередині українського народу і інших поневолених народів, тому українська поступова і революційна демократична інтелігенція звертає в першу чергу увагу на цю внутрішню організацію сил: культурно-наукових, пропагандійно-освітніх, організаційно-політичних, господарських, дипломатичних, активних борців і т. д.

г) Міжнародна пропаганда української визвольної справи з

одночасовою дискредитацією пануючих режимів є так само передумовою успішної визвольної боротьби, а особливо маючи на увазі необхідність здобути признання самостійної України з боку міжнародного світу і неминучо-потрібного співробітництва українського народу з його сусідами і іншими народами. Окрім цієї позитивної мети української пропаганди є ще й негативна — підриг міжнародного престижу пануючих над Україною сил, ослаблення їх впливу в області політичній, фінансово-економічній та культурній та поборювання їх антиукраїнської пропаганди.

Зрозуміло, що міжнародна українська пропаганда буде тим більш успішною, що більш її підтримуватимуть інші поневолені і солідаризовані національні групи, а також і соціалістичні та демократичні групи націй над Україною пануючих. З цього ще раз випливає потреба порозуміння української демократії з соціалістичними і демократичними групами руськими, польськими, жидівськими, румунськими, чеськими в національній справі на платформі признання ними самостійної України.

д) Успішна боротьба за визволення немислима без пильного вивчення реальних обставин життя українського народу, відносин між ним та іншими народами та групами, означення напряму і розміру діючих суспільних сил, степені зросту чи занепаду українських і неукраїнських сил; означення тенденцій розвитку і т. п.; організація такого вивчення і користання його дослідами є засобом збільшення політично-визвольної аргументації і політичного впливу, а тому створення і ведення соціологічного науково-дослідного центру, про що мріяв ще Драгоманів, є умовою для витворення системи української реальної політики.

е) Жадна доцільна визвольна і суспільна-будівнича праця не можлива без умілого, компетентного керівництва, тому передумовою успішної визвольної боротьби трудового українського люду є створення громадського центру, який би здійснював в українському народі функцію про вод у, котру в народів пануючих виконує звичайно державна влада.

Партизанська, некоординована боротьба партій, яких у поневолених народів через низький рівень політичної свідомости завжди багато і завжди дрібних, завжди взаємно себе поборюючих, є об'єктивним показником некультурности цих народів і фатальним способом їх самоослаблення, чим завжди з успіхом користуються пануючі, зручно вносячи розбрат в середину поневолених націй, над якими вони доволі легко зберігають панування при помочі принципу *divide et impera*. Тому створення непокірного, революційного громадського осередку у поневолених націй, функціонування національного про вод у є передумовою для організації успішного визволення. Нації, що до цього не доросли, не мають над і й на визволення, яке не здійсниться аж доти, доки такий провід не буде у кожної з їх витворений. Ясно, що громадсько-національний центр може бути складений лише з людей, що однаково розуміють визвольну програму і захищають ясно-усвідомлені класові і національні інтереси: лише представники і захистники

інтересів трудової більшості поневолених народів можуть здійснити їх визволення, а тому національний провід лише тоді здійснить своє історичне завдання, коли стоятиме на висоті розуміння дійсних, життєвих, реальних інтересів поневолених трудових мас і належно-гідно, розумно, енергічно їх захищатиме.

Громадсько-національний провід українського визвольного руху може утворитись лише на базі захисту інтересів трудової людности всіх народів України.

Другою умовою для організації такого центру є відповідні (фізичні, інтелектуальні, волеві і моральні) якості осіб, які керують працею центру. Третьою — його фінансування, для здійснення якого треба знайти і установити форми і принципи організації національно-визвольного фонду.

Доки народ або його більшість не дозріє до усвідомлення цієї необхідности, доти визволення не може бути здійснене і незрілий-політично народ перебуватиме в стані розпорошеного партизанства і самопожирання конкуруючих гуртків.

Що менше народ розуміє організаційні необхідности, тим він стоїть від досягнення мети далі і тим визвольний шлях його довший. Історія українського визвольного руху і інших національних рухів це непохитно підтверджує.

ІХ. О б о в я з к и г р о м а д я н и н а.

В інтересах успішної боротьби за визволення кожний громадянин і громадянка України обов'язані строго додержуватись слідуєчих засадничих норм особистої поведінки, котрі усі разом становлять етику відродження і визволення української нації:

1. Р о д и н а. Українець і українка повинні:

а) утворювати національно-гармонійну родину на основі чисто-національного шлюбу, щоб не доводилось денаціоналізувати когось, або не зробити з родини пекла:

б) виховувати дітей в національно-визвольному напрямі, підготовляючи з їх свідомих борців і корисних робітників на полі української культури, економіки і політики.

в) Не допускати отрути шовінізму, індивідуалізму і релігійних забобонів.

2. Ш к о л а. Українець і українка повинні:

а) активно змагатись за українську національну школу і віддавати дітей лише до української школи;

б) коли відповідних шкіл нема, то творити їх гуртом приватною ініціативою, отверто або таємно;

в) змагатися до створення приватного вищого шкільництва;

г) змагатися за розвиток укр. дослідчої науки;

г) виучувати хоч одну західно-європейську мову вільного народу, щоб мати безпосередній доступ до джерел вільної критичної думки.

3. Г о с п о д а р с т в о. Українець і українка повинні:

а) активно приймати участь в національній к о о п е р а т и в н о - господарській організації;

б) уникати послуг чужого промислу, торгівлі, кредиту, асекурації і т. п., але організувати самим задоволення всіх господарських потреб українського народу;

в) спеціалісти-техніки не сміють іти на службу чужому капіталові, а змагатись до створення укр. кооперації, щоб в ній свої знання прикласти.

4. В чужій державі українець і українка повинні:

а) не робити жадних услуг чужій владі, як конфіденти, розвідчики, шпіони і донощики;

б) уникати від служби, як урядовці, військові, прислуга і т. п., хто ж має те робити з примусу, той мусить своє становище зужити на користь національної політики;

в) не користуватися услугами чужого суду, а натомість розв'язувати конфлікти і позви шляхом третейських укр. судів та таємних судів;

г) не підтримувати жадних підприємств і акцій на користь чужих ворожих держав.

5. В містах українець і українка повинні:

а) змагатись до захоплення муніципальної влади українськими силами, організованими в нелегальну організацію української міської громади;

б) боротись проти шкідливої політики чужих муніципальних рад що-до трудових мас взагалі і українських зокрема;

в) організувати окремі українські належні установи культурного і господарського характеру.

6. В селах:

а) розвивати всебічно громадську працю;

б) перебирати владу в громаді до українських рук;

в) бойкотувати зносини з чужими елементами міста;

г) змагатись до перетворення важніщих чисто-українських сел в міста.

7. В організаціях:

а) українець і українка не сміють перебувати в чужих організаціях націй-гнобителів, oprіч тих випадків, коли таке перебування призначено укр. проводом;

б) українці обов'язані скрізь і завжди творити свої окремі організації: партійні, професійні, просвітні, спортові, мистецькі, економічні і т. д.

в) діяти організовано, засуджувати безпартійність і персоналізм.

8. Національний провід. Українець і українка повинні:

а) змагатись до утворення краєвих нац-провідних осередків і загально-національного провідного центру з найбільш здібних захистників інтересів трудової більшості нації;

б) вносити що-місячно або що-річно податок в скарбницю Визвольного Національного Фонду;

в) підлягати постановам і директивам такого національного проводу і культивувати національну дисципліну;

г) захищати скрізь і завжди авторитет такого національного проводу.

9. Г р о м а д с ь к а о п і н і я. Українець і українка повинні:

а) змагатись, щоб створювались органи громадської укр. опінії — організації, преса, література, збори, маніфестації, свята і ин.

б) не підтримувати ворожої преси;

в) бойкотувати україножерство в усіх його формах;

г) реагувати колективно на всі ворожі проти українства виступи.

10. П р е с т и ж у к р . н а р о д у. Українець і українка повинні:

а) ніколи й ніде перед чужинцями не осуджувати, не критикувати, не розповідати про внутрішні події або хиби українського життя;

б) ніколи й ніяк не принижувати вартість і працю видатних українських діячів;

в) ніколи не виступати в чужій пресі проти українців;

г) ніколи й ніде не підтримувати чужих кандидатур, конкуруючих з українськими.

11. С в о є п р а в о. Українець і українка повинні:

а) змагатись, щоб в усіх між-людських відносинах внутрі української нації витворювались норми свого права і своєї етики в усіх галузях життя;

б) щоб усі відносини нормувались і регулювались українськими людьми в українських організаціях.

12. С а н к ц і ї:

Порушення національних обов'язків громадянина мусить каратись опінією українських колективів:

а) доганою,

б) грошовою карою,

в) публичною доганою,

г) усуненням з представництва,

г) виключенням з організацій,

д) громадським бойкотом,

е) національним бойкотом.

